

ДРЖАВНОСТ И АСПЕКТИ НА ДРЖАВНОСТА ПРЕКУ ТЕКОВНИОТ СЛУЧАЈ НА КАТАЛОНИЈА

Апстракт: Долго не постоела општоприфатена дефиниција за тоа што претставува поимот - државност. Меѓународниот суд на правдата (МСП) во повеќе свои документи посочува зошто е потребно концептот „држава“ да се гледа од аспект на целите на меѓународното право. Прашањата за државноста сè одново се отвораат при појавата на нов ентитет што, како - граничен случај, најчесто има одредени елементи на државност, но ретко ги има сите неопходни. Државноста се утврдува според традиционални и според дополнителни критериуми, но тоа е комплексно прашање чиј релевантен одговор секогаш зависи од реалниот социо-политички и историски контекст. Низ таа перспектива, а врз основа на правно заснован теоретски модел и преку теоретска симулација, овој документ ги испитува претпоставките и пречките за административната единица Каталонија што пледира да стекне државност преку сецесија од парламентарната монархија Шпанија.

Клучни зборови: држава, сувереност, независност, критериуми, административна единица

SHIKOVA Natalija

STATEHOOD AND THE ASPECTS OF STATEHOOD THROUGH THE RECENT CASE OF CATALONIA

Abstract: For a long time, there was no generally accepted definition of statehood. The International Court of Justice (ICJ) in many of its documents points out why it is necessary to understand the concept of "state" from the perspectives and for the purposes of the international law. The questions about statehood are again opened in the cases of the emergence of a new entity that, that as a border case, usually has certain elements of statehood, but rarely has all the necessary ones. The state is determined according to traditional and additional criteria, but it is a complex issue whose relevant answer always depends on the real socio-political and historical context. Through this perspective, and based on a legally based theoretical model and theoretical simulation, this paper examines the assumptions and obstacles for the Catalan administrative unit that pledges to acquire statehood through the secession from the parliamentary monarchy of Spain.

Keywords: state, sovereignty, independence, criteria, administrative unit

1. Вовед

И покрај нецелосната дефинираност, „државноста“ е еден од главните концепти на меѓународното право. Според Меѓународниот суд на правдата (МСП), терминот „држава“ се толкува според целите на меѓународното право. И покрај теоретските предизвици, сепак, мора да се има предвид дека меѓународното право ги зема предвид традиционалните критериуми за државност, од чие, пак, задоволување зависи нејзиното постоење. Освен традиционалните, постојат и дополнителни критериуми што се применуваат во случај кога традиционалните не се доволни за утврдување на претпоставена државност. Од друга страна, прашањата за државноста

сè одново се отвораат при појавата на нов ентитет што е случај по себе и има некои, но не сите, елементи на државност. Оттаму, се појавуваат и правните дилеми околу статусот на ентитетот, односно - дали по чинот на прогласување независност – ентитетот може да се смета за независна држава? Иако прашањето за постоење државност е општо прашање, одговорот на прашањето за имање или немање државност варира од контекстот.¹

Случајот на Каталонија е тековен, и не можеме да прејудицираме како ќе се развива. Оттаму, оваа теоретска, правно-политичка анализа, претпоставува ситуација што не е докрај завршена, и ја сопоставува со идеална, правна ситуација. Имено, последните случувања на овој план во Шпанија - референдумот за независност на Каталонија, прогласувањето на независноста и нејзиното суспендирање, се само дел од низа настани поврзани со тенденциите на политичките движења за независност во оваа административна единица. Тенденциите произлегуваат од модерниот бран национализам што во Шпанија нарасна поради внатрешни правни несогласувања околу степенот на автономија. Внатрешните механизми преку кои се настојуваше да се постигне независност (серија референдуми со спорен статус, транзициски закони и слично) и нивната правна основаност, како и внатрешните случувања - не се предмет на оваа анализа. Правната и политичката теорија познава повеќе примери што имаат капацитет да му дадат ефективност на сецесионистичкото движење, односно да го иницираат чинот на сецесија, а еден од нив е декларирањето независност, но тоа не е еднакво со стекнување државност. Во случајот на Каталонија, независноста беше прогласена, но веднаш потоа суспендирана. Оттаму, овој документ, исклучиво според споменатите критериуми и принципи на меѓународното право, поаѓа од претпоставена ситуација: Со кои правни пречки би се соочил ентитетот на патот за стекнување државност, односно - доколку декларацијата за независност беше ефективна, или пак доколку во иднина стане ефективна.

2. Теоретска рамка

Долго не постоела општоприфатена дефиниција за тоа што претставува „државноста“. Обидите меѓународно да се кодификува државноста, биле безуспешни, па така, на пример, Меѓународниот суд на правдата (МСП) во повеќе свои документи посочува дека поимот „држава“ се употребува онака како што е обмислен во Повелбата на ОН, во Статутот на Судот, во Женевската конвенција за правото на морето и во Виенската конвенција за дипломатските односи, што со други зборови би значело: „држава“ – според целите на меѓународното право.² Сепак, и покрај воспоставените принципи, дополнително, темата - признавање држави и влади, остана на агендата на Меѓународниот суд на правдата од 1949 година па наваму, но во однос на дефинирањето на ова прашање покажан е многу мал интерес и постигнат е минимален прогрес.³

Неспорно е дека државноста е централен концепт на меѓународното јавно право, но обидите да се дефинира концептот *државност* се засноваат на одредени премиси: 1) Целосна компетентност да се преземаат акти и да се склучуваат договори во меѓународната сфера; 2) Исклучива јурисдикција во однос на внатрешните прашања, надвор од контрола од страна на други држави; 3) Државите (во принцип) не се предмет на облигаторен меѓународен процес, на јурисдикција или на договор без своја согласност; 4) Во меѓународното право државите се признати како еднакви.⁴ Во правната теорија, овие принципи преку правни термини ја конституираат суштината на концептот државност, односно суштината на специјалната позиција на државите според општото меѓународно право.⁵

Кога станува збор за формирање држави, постојат повеќе правни начини, но сецесијата не е дел од нив. Имено, создавање нова независна единица, посебно преку унилатерална сецесија

¹ James Crawford, *The Creation of States in International Law*, Oxford university press, 2006;

² <http://www.icj-cij.org/en/basic-documents>;

³ James Crawford, *The Creation of States in International Law*, Oxford university press, 2006;

⁴ Повелба на ОН, 1945, “Организацијата е заснована врз начелото на суверенитет и еднаквост меѓу сите членки,” член 2 (1);

⁵ James Crawford, *The Creation of States in International Law*, Oxford university press, 2006;

- се смета за правно неприфатлив начин. Сепак, иако сецисијата не е дозволена според меѓународното право, ниту пак е општоприфатлива, не постојат правила што изрично ја забрануваат, така што во оваа сфера постои практика на реализирани сецесии. Кога одредена социо - економска група практикува сецесија, тогаш најчесто настанува конфликт меѓу ентитетот што претпочита независна држава и државата родител. Иако речиси секогаш чинот на прогласување независност е проследен со државно насилство, што од никој аспект не може да биде оправдано, сепак остануваат дилемите околу правниот статус на ентитетот што можат да се решат исклучиво според принципите на меѓународното право, односно според традиционалните и според дополнителните критериуми за утврдување на постоење државност.

3. Критериуми за постоење државност според меѓународното право

Критериумите за државност се утврдени во членот 1 на Конвенцијата од Монтевидео за правата и за обврските на државите од 1933 година.⁶ Тоа се класични критериуми за државност (*ex factis jus oritur*) што се однесуваат на: 1) **Дефинирана територија**, односно државата треба да поседува одредена ефективно управувана кохерентна територија.⁷ Државата може да постои и покрај побарувањата кон нејзината територија;⁸ 2) **Перманентна популација** - државите освен територијални ентитети, претставуваат агрегати на индивидуи, па оттаму перманентната популација е неопходна за државност, иако нема пропишан минимум за потребниот број популација;⁹ 3) **Влада** - потешбата од ефективна влада е особено значаен услов за државност, поради зависноста на другите компоненти токму централниот државен орган. Постојењето владин авторитет е основа за нормални односи меѓу државите. Иако правото разликува меѓу термините - држави и влади, вообичаено, само владата на државата е таа што може да ја обврзе државата (на пример со договор); 4) **Капацитет да се влезе во релации со други држави** - не е ексклузивен прерогатив на државата, но е поврзан со барањето за постоење влада и постоење независност. 5) **Независност** - централен критериум за државност. Недостигот на независност може да доведе до заклучок дека одреден ентитет не е држава, туку дел од друга доминантна држава или пак е држава марионета.¹⁰

Освен традиционалните критериуми според кои се утврдува постоењето или непостоењето државност, понекогаш се сугерира и употреба на други алтернативни критериуми, како на пример: **постојаност** - посебно кога некои од критериумите за државност не се исполнети, па тогаш континуитетот на ентитетот со тек на време добива на важност. Оттаму, постојаноста не е критериум за државноста во смисла на атрибут на државноста, но може да биде важен доказ за поседување други атрибути; **волја и способност да се почитува меѓународното право** - не е критериум што укажува на постоење државност, меѓутоа непочитувањето или одбивањето да се почитуваат обврските што произлегуваат од Повелбата на ОН може да доведе до непризнавање, или, пак, до непримање во ОН; **одредено ниво на цивилизација** - субјективен стандард, често применет на дискриминирачки начин, бидејќи меѓународното право не претпоставува никаква општа религија или култура, туку само минимум ред и стабилност; **признавање** - ентитетот што не е признаен како држава, но ги исполнува барањата за државност, според меѓународното право поседува права како држава – дури и во однос на државата што не го признава, па оттаму признавањето не е класичен услов за

⁶ Montevideo Convention on Rights and Duties of States, Dec.26, 1933, 165 L.N.T.S. 19, art.1;

⁷ Нема пропишано правило за минимумот потребна територија, ниту има правило што бара единственостна територијата на државата;

⁸ Тука се разликуваат две прашања - кога барањата се однесуваат на целата територија на новата држава, и второ - прашања поврзани со границите на државата, иако за некои автори, како на пример за Розалин Хигинс, кога ќе се појават сомнежи во однос на идните граници, и тие се од сериозна природа, државноста се доведува во прашање, Higgins, R The Development of international law through the Political Organs of the UN (London, Oxford University Press, 1963);

⁹ Ни територијата ни населението не мора да бидат јасно дефинирани/ определени, доволно е само да бидат определливи, Денис Алан, Меѓународно јавно право, Арс Ламина, 2014;

¹⁰ Ентитетот може дури и да биде и независен во генерална смисла, но за специфични прашања да делува како под контрола на друга држава;

државност; **правен поредок** - бидејќи модерната држава е територијална база за правен поредок, тогаш може да се смета дека постоењето правен поредок,¹¹ или во најмала рака постоење основни правила (иако многумина го оспоруваат тоа), претставува корисен критериум за утврдување на постоење држава.¹²

3.1. Територијален интегритет

Во Конвенцијата од Монтевидео за правата и за обврските на државите, што дефинира конституенти на државноста, територијата е еден од елементите на државноста и таа пред сè е изразена преку принципот на територијален интегритет, што истовремено ја штити и државната територија и нејзиниот авторитет, односно владата.¹³ Релацијата меѓу државноста и територијалната сувереност е од специјален вид, и не е аналогна на поседувањето земја. Уште повеќе, меѓународното право не ја дефинира територијата преку прифаќање на аналогиите на приватното право на реална сопственост, туку преку референца за опсегот на владината моќ што се практикува или има капацитет да се практикува во однос на територијата и на популацијата.¹⁴ Територијата не е само физичка ствар, земја, туку и идеолошки концепт - идеја за татковина, а државите и сувереноста се плод на имагинација.¹⁵ Од Мирот во Вестфалија во 1648 година државите се центар на меѓународниот систем. Симболите на картографијата, дебелите и испрекинатите линии, имаат за цел да ги претстават границите и јурисдикциите, да ја портретираат сликата за сувереноста, со цел да се замисли постоењето на суверената држава и областа што таа ја контролира.¹⁶

Принципот на територијален интегритет е гарантиран преку бројни документи, а принципот е во тесна врска со другите принципи на меѓународното право, како што се неинтервенција во внатрешните или во надворешните работи на другите држави, забрана на закана со сила, мирно решавање на споровите, почитување на човековите права и самоопределување на народите. Нивната примена е поврзана и тие не одат еден без друг. Територијалниот интегритет служи како гарант за задржување на *status quo*. Тој ги заштитува непроменетите компоненти на меѓународниот систем, идеолошките и религиозните блокови, алијансите и меѓународните групирања што постојат од поодамна, па затоа и меѓународната заедница ја гледа сецесијата *per se* како негативна појава. Оттаму, принципот на територијален интегритет е високо ценет од страна на меѓународната заедница и е традиционален или класичен принцип на меѓународното право, иако новите принципи што се развиваат го притискаат по разни основи.¹⁷

3.2. Независност

¹¹ За Келзен државата е правен поредок, а трите елементи на државата (народ, територија и влада) можат да бидат определени само јурисдиктивно, односно можат да се сфатат како валидност само и во рамките на сферите на валидноста на правниот поредок”, Kelsen, *The Pure Theory of Law*, 2nd edn, Knight, M, trans, Berkeley, University of California Press, 1967;

¹² Околу критериумите за признавање види повеќе кај James Crawford, *The Creation of States in International Law*, Oxford university press, 2006;

¹³ Истите аспекти се заштитени и преку принципот на немешањето во внатрешните работи на државата

¹⁴ James Crawford, *The Creation of States in International Law*, Oxford university press, 2006;

¹⁵ Christopher J. Borgen, *Imagining Sovereignty, Managing Secession: The Legal Geography of Euroasia's "Frozen Conflicts"*, *Oregon Review of International Law*, 2007;

¹⁶ За Рафаел Доминго, државните граници демаркираат една држава од друга. Државата без граници е држава без територија и престанува да биде држава, барем во концептуална смисла, Rafael Domingo, *The crisis of International Law*, 42 *Vand. J. Transnat'l L.* 1543, 2009;

¹⁷ Овој принцип е врзан со она што Г.И. Тункин го нарекува – старо меѓународно право. Него го оспоруваат -развојот на наднационалните заедници и трендовите во однос на глобализацијата, а нивниот импакт останува да се почувствува, W.E. Butler, *Territorial Integrity and Secession: The dialectics of international order at Secession and International Law, Conflict avoidance and - Regional Appraisals*, Edited by Julie Dahliz, Asser press, 2003;

Посебен предуслов за постоење на државата како правен поредок е нејзината независност или барем нејзината правна независност, односно отсуство на вистинска потчинетост и постоење внатрешен самодоволен правен поредок.¹⁸ Независноста е суштина на капацитетот да се влезе во релации со други држави.¹⁹ Независноста како атрибут на државноста може да биде формална или пак реална, вистинска независност. Формалната независност постои кога државата практикува моќ врз одредена територија.²⁰ Овој елемент кореспондира со *plentitude de la competence* на Русо. Моменталната независност е релативна, или според Русо - квантитативна, односно тоа е прашање на условеност. Анализа на тековната практика, покажува дека степенот на актуелна независност, потребен за ентитетот да се дефинира како држава, може да биде минимален, но при појава на конфликт на правни правила, овој елемент добива посебно значење. Поконкретно, важно е да се направи разлика меѓу - независноста како иницијална квалификација за државност, и како услов за понатамошно постоење на државата. Новата држава, што се обидува да се отцепи мора да демонстрира суштинска независност (формална и реална) од државата од која била дел, за да се смета за дефинитивно создадена. Одредени ситуации можат да ја дерогираат актуелната реална независност, а една од нив е **суштинската нелегалност на потеклото**, односно кога ентитетот се создава со прекршување на основните правила на меѓународното право. Во тој случај прашање е дали тој може да биде наречен „држава“? Во однос на прашањето за државноста, традиционалното меѓународно право генерално се држи до принципот на ефективност, но нелегалноста на потеклото понекогаш води до непризнавање.²¹

3.3. Сувереност

Ако пак сувереноста се разгледа, како слобода на акција за државата, тогаш нејзините историски траги водат до суверенот во кој била концентрирана целата моќ. Многумина автори ја изедначуваат сувереноста со независноста, како овластување на државата да ја практикува својата моќ без да биде подредена на кој било друг надворешен авторитет.²² Сувереноста е политичко и правно правило да се контролира или да се управува со жителите на одредена територија, и ги вклучува и другите права што овозможуваат практикување на таа моќ на

¹⁸ За Денис Алан, вака поставени независноста и сувереноста се синоними и тоа го потврдува со Мислењето бр. 1 на Арбитражната комисија за Југославија, според кое, државата ја карактеризира суверенитетот, односно дека таа е независен правен поредок, Денис Алан, Меѓународно јавно право, Арс Ламина;

¹⁹ Државата не е предмет на друга сувереност, иако според Malcom N. Show, дискутабилно е прашањето дали е неопходен одреден степен на фактичка, или, пак на формална независност, Malcom N. Show, International Law, Cambridge University Press, 2008;

²⁰ Оваа моќ може да произлегува од уставот на државата или може да биде резултат на грант на целосна моќ од минатиот суверен, дури и да биде воспоставена, призната со меѓународен или со билатерален договор. Формалната независност според терминологијата на Русо вклучува *l'exclusivite de la competence* (ексклузивност). Дури и кога постои формалната независност, можеби е неопходно да се испита актуелната или ефективната независност на односна држава, James Crawford, The Creation of States in International Law, Oxford university press, 2006;

²¹ *ibid*, стр 72;

²² Концептот на сувереност најнапред се појавува во “Шесте книги за републиката” на Жан Боден, како апсолутна и перманентна моќ практикувана од Републиката. Томас Хобс во “Левијатан” ја наоѓа сувереноста во неделивата моќ на монархот. И за Жан Жак Русо, сувереноста е неделива, но носителот на таа сувереност е општата волја, народот. Концептот на сувереност постојано е дел од размислите на повеќето теоретичари чиј предмет на интерес е државата, и тоа Кант, Хегел, Лок, Бентам, Остин, Монтескје и Токвил. Таа е дел од политичката акција на основачите на САД како сувереност на народот. Со раѓањето на новата Германска држава, концептот на сувереност се модернизира и е квалитет на модерната уставна држава. Во XX век Ханс Келзен прави обид да ја утврди сувереноста како технички правен концепт, и според него сувереноста е квалитет на нормативниот ред. За Келзен, без сувереност нема држава, а без држава нема право. Оттаму, сувереноста е супериорна, независна и способна сама да се ограничи преку средства на правниот поредок. Во современата теорија, според Крафорд, сувереноста се појавува во сите форми и во сите големини. Повеќе во врска со развојот на концептот за сувереност кај Rafael Domingo, The crisis of International Law, 42 Vand. J. Transnat'l L. 1543, 2009;

контрола.²³ Државата е правно независна, односно суверена кога домашниот правен поредок самиот утврдува кои се неговите надлежности и како тие се практикуваат.²⁴ За одредени автори, пак сувереноста пак е појава или последица на државноста, односно укажува на полни компетенции што државата *prima facie* ги поседува,²⁵ односно индицира целосен авторитет на државата во однос на внатрешните или пак на надворешните работи.²⁶ Иако концептот на сувереност тековно се релативизира, меѓународното право сè уште ја штити сувереноста.²⁷

3.4. Признавање држави

Признавањето не е класичен услов за постоење државност и не е дел од традиционалните определувачки критериуми содржани во Конвенцијата од Монтевидео за правата и за обврските на државите. Во однос на значењето на признавањето на државите како услов за државност, генерално се разликуваат две струи и две теоретски насоки. Според едните, чинот на признавањето е само декларативен и од него не зависи постоењето на државноста, додека според другите признавањето е конститутивно, односно тоа е основно за постоење на државноста и покрај тоа што не е дел од традиционалните критериуми за државност. За застапниците на декларативната теорија во однос на признавањето држави, ентитетот не е држава затоа што е признат, туку е признат затоа што е држава.²⁸ Според спротивен став, пак, што го поддржуваат застапниците на конститутивната теорија за признавање држави, признавањето е конститутивно, односно ја оформува државноста. Иако меѓународните организации можат да воспостават екстремно влијателни критериуми, што бараат исполнување на правни и политички услови пред донесување индивидуални одлуки за признавање или за непризнавање, признавањето од страна на државата е работа на политика (*policy*), дури и кога зависи од правни фактори.²⁹ Оттаму, ова за нив е јасен доказ дека во меѓународната сфера моментално доминира конститутивната теорија за признавање држави.³⁰

4. Анализа на случајот на Каталонија

а) Развој и фактичка состојба

Каталонија е автономна заедница во парламентарната монархија Шпанија. Нејзините односи со Шпанија се регулирани со Статутот за автономија,³¹ што произлегува од Уставот на Шпанија.³² Статутот за автономија ги дефинира правата и обврските на граѓаните на Каталонија, политичките институции во каталонскиот регион, нивните надлежности и односите со остатокот од Шпанија, како и финансирањето на Владата на Каталонија. Каталонскиот национализам е идеологија според која Каталонците се нација, а Движењето за независност на Каталонија е политичко движење што историски произлегува од каталонскиот национализам и се залага за

²³ Aleksandar Pavkovic with Peter Radan, *Creating New States, Theory and Practice of Secession*, Ashgate Publishing limited, UK, 2007;

²⁴ Денис Алан, *Меѓународно јавно право*, Арс Ламина, 2014;

²⁵ Rousseau, *L' independence de l'etat dans Orde International*, 1948, 73 HR 171;

²⁶ Слично размислува и Хинсли, и според него овој принцип не претпоставува ништо повеќе отколку постоење врховен авторитет во рамките на политичката заедница, Cf.F.H. Hinsley, *Sovereignty*, New York: Basic Books, 1966, p. 219 kaj Hurst Hannum, *Autonomy, Sovereignty, and Self-determination, the Accommodation of Conflict Rights*, University of Pennsylvania Press, 1990;

²⁷ Околу аспектите на сувереноста, види повеќе кај W. Michael Reisman, *Sovereignty and human rights in contemporary international law at Democratic Governance and International Law*, edited by Gregory H. Fox and Brad. R. Roth, Cambridge University Press, 2000;

²⁸ James Crawford, *The Creation of States in International Law*, Oxford university press, 2006, стр.93;

²⁹ Shaw, Malcolm N., *Secession: notes on some relevant issues at Secession and International Law, Conflict Avoidance and - Regional Appraisals*, Edited by Julie Dahliz, Asser press, 2003;

³⁰ William Thomas Worster, *Law, Politics and the Conception of State in State Recognition*, 27 Boston University Int'l L.J.115, 2008;

³¹ <https://web.gencat.cat/en/generalitat/estatut/estatut2006/>;

³² *Constitution of Spain*, 1978;

независност на Каталонија од Шпанија. Иако историски првичната идеја на националистичките движења била да се обнови или да се зачува самоуправата, да се добие признание за каталонскиот јазик и слично, по серија несогласувања со Шпанската држава околу степенот на автономијата, идејата се развила кон - создавање независна држава. Владата и Уставниот суд на Шпанија го прогласија за нелегален и го забранија³³ последниот референдум од 1 октомври 2017 година за независност на Каталонија, но тој сепак се одржа под силен полициски притисок, проследен и со насилства. Резултатот од Референдумот беше во полза кон независноста,³⁴ па врз таа основа, на 27 октомври 2017 година, Парламентот на Каталонија со тајно гласање ја одобри Резолуцијата за прогласување независност од Шпанија, но веднаш потоа ја суспендираше.³⁵ По неколкунеделни натегања, и под ултимативен притисок за дефинирање на статусот, водачите на политичкото движење за независност не прокламираа јасна изјава за независноста. Како резултат на тоа, беше инициран членот 155 од шпанскиот Устав, каталонската Влада беше отпуштена, а централната власт од Мадрид наметна директно владеење. Под директна власт се одржаа нови избори во Каталонија, а трите партии што ја поддржуваат независноста, повторно ја задржаа контролата врз Парламентот, но со намалено мнозинство. Шпанската Влада ги уапси каталонските функционери вклучени во организирањето на Референдумот. Некои од нив се во егзил и повикуваат на преговори за наоѓање заедничко политичко решение на кризата околу независноста.

б) Правно - политичка анализа

Случајот на Каталонија е правно и политички комплексен поради непостоењето јасен став околу прокламираната независност на ентитетот, односно по суспендирањето на ефективност на Декларацијата за независност на Каталонија. Оттаму, во текстот не се прејудираат конечни решенија, но се даваат насоки исклучиво според принципите на меѓународното право што би можеле да помогнат во однос на расчитувањето на потенцијалните дилеми околу тековниот и евентуалниот, иден, статус на ентитетот што настојува да стане независна држава. Анализата претпоставува ситуација – што доколку Декларацијата за независност добие ефективност, дали ентитетот што се обиде да се отцепи – административната единица Каталонија, ќе ги исполни условите за државност наспроти оспорената легалност на чинот³⁶ и непризнавање од страна на другите држави?

Ако претпоставените тенденции за државност на Каталонија ги разгледаме според критериумите од Монтевидео – веднаш може да се утврди дека ентитетот не ги поседува во целост елементите на државност. Најнапред, принципот на територијален суверенитет е сè уште неприкосновен принцип на меѓународното право, кој ги заштитува државните граници и територијалната состојба *status quo*. Иако Каталонија е дефинирана територија (таа е јасно определена административна единица) и има перманентна популација и потенцијална влада, сепак принципот на територијален суверенитет што ја штити целовитоста на Шпанија, го исклучува исполнувањето на традиционалниот критериум за државност поврзан со постоењето на територија утврдена според Критериумите од Монтевидео. Иако границите на единицата се дефинирани, тие се административни граници, т.е. внатрешни, а не меѓународни. Во моментот

³³ Законот за создавање на независна република беше одобрен од каталонскиот парламент на седница на 6 септември 2017 година. Опозициските партии протестираа против законот, нарекувајќи го "удар за демократија и кршење на правата на опозицијата" На 7-ми септември, каталонскиот парламент усвои "закон за транзиција", за да обезбеди законска рамка во очекување на усвојувањето на новиот устав. Истиот ден, шпанскиот Уставен суд го суспендираше и донесе одлука дека референдумот не може законски да продолжи;

³⁴ Иако оспорен (групите против независност тврдеа дека постојат неправилности во гласањето, а истите луѓе гласале повеќе од еднаш) каталонската Влада тврдеше дека мнозинството од гласови се во корист на независноста, и дека одсивот е над 43%;

³⁵ Одлуката се донесе со гласање од 70-10 во отсуство на пратениците, што одбија да учествуваат на гласањето бидејќи го сметаа за незаконско, односно спротивно на одлуките на Уставниот суд на Шпанија;

³⁶ Според принципите на меѓународното право, унилатералната сецесијата е недопуштена, односно таа теоретски може да биде прифатена евентуално ако станува збор за сецесија како краен лек;

на анализа (речиси два месеца по одржувањето на парламентарните избори) не постои влада, иако постојат претпоставки таа да биде легитимно избрана.³⁷ Оттаму, не може да стане збор за постоење ефективна влада, односно, според теоретичарите на меѓународното право, во ваков случај, поради оспореноста на статусот на ентитетот, потребна е поригорозна примена на барањата за ефективност, односно претпоставките за неа не се доволни за таа да се утврди.³⁸ Спорен е капацитетот на Каталонија за влегување во релации со други држави, бидејќи е спорна нејзината независност, односно ентитетот не може да демонистрира формална и суштинска независност, посебно по воспоставување на директното владеење од страна на централната власт во Мадрид.

Од страна на дополнителните критериуми за државност што можат да помогнат во конкретниот случај при утврдување на евентуална државност, секако изостанува постојаноста, за која е прерано да се зборува, а не постои и чинот на признавање на ентитетот како независна држава од страна на другите држави. Несомнено, правниот поредок е веќе воспоставен – тој постои, но не е целосно разделен од правниот поредок на државата родител, т.е. не е самодоволен. Секако, не може да се спори цивилизациското ниво, но волјата да се почитува меѓународното право може да се предизвика од аспект што прогласувањето на независност е спротивно на традиционалното меѓународно право што во конкретниот случај е во насока на заштита на територијалниот интегритет и на суверенитетот на Шпанија.

Иако според тековната практика може да биде минимален степенот на актуелната независност потребен за ентитетот да се дефинира како држава, сепак конфликтни се правата на единицата што настојува да се отцепи и правата на државата родител. Освен тоа, постои претпоставена суштинска нелегалност на настанувањето, произлезена од ситуации што не ѝ одат во прилог на потенцијалната независност, односно неа ја дерогираат, а тоа е поради тоа што ентитетот Каталонија би се создал со прекршување на основните правила на меѓународното право што го штитат територијалниот суверенитет на Шпанија.³⁹ Во секој случај, врската меѓу формалната и фактичката независност на Каталонија е комплицирана. Формалната не е до крај изведена, а фактичката е спорна од повеќе аспекти. Оттаму, може да се каже дека повеќе станува збор за желба за независност или за тенденции кон независност, отколку за изгледна реална независност.⁴⁰

Ако случајот на Каталонија се анализира во неговиот специфичен контекст, тогаш посебните фактори, како - непризнавањето на ентитетот и неговата непостојаност, не делуваат охрабрувачки за евентуалната, претпоставена државност од аспект на меѓународното право. Несомнено, треба да се земат предвид и дополнителни претпоставки, односно нивото на фактичка моќ – ентитетот формално не е разделен од матичната држава, а поседува одредено ниво на фактичка моќ, способен е да биде држава и како таков може да се гледа од аспект на целите на меѓународното право. Поради тоа што на ентитетот ќе му недостасува државност, не можеме да кажеме дека ќе е суверен или дека ќе поседува карактеристики на сувереност.

5. Заклучок

Ако се разгледа случајот на Каталонија од аспект на посочените традиционални и дополнителни критериуми неопходни за стекнување државност според меѓународното право,

³⁷ <https://www.theguardian.com/world/2018/feb/09/catalonias-carles-puigdemont-should-form-a-new-government-urgently>; <https://www.theguardian.com/world/2018/feb/07/amnesty-calls-for-immediate-release-of-jordi-sanchez-jailed-catalan-leader> (пристапено на 10.02.2017);

³⁸ Според Крефорд, иако може да се практикува одредено ниво на контрола или владин авторитет, а тој е спорен од страна на матичната држава, до израз доаѓа суштинската разлика дека критериумите се построги кога станува збор за барање за ефективна влада на нова, а не на веќе постојна држава, James Crawford, *The Creation of States in International Law*, Oxford university press, 2006;

³⁹ Иако традиционалното меѓународно право генерално се држи до принципот на ефективност, суштинска нелегалност на потеклото води до непризнавање на ентитетот како држава, *ibid*;

⁴⁰ Не постои проблем кога егзистираат и формалната и фактичката независност, но кога на формалната независност и недостига фактичка независност, на ентитетот не треба да се гледа како независен, барем од аспект на постоење државност. Секако случајот може да се комплицира доколку одреден степен на формална независност коегзистира со супстантивна *de facto* независност, *ibid*.

тогаш ќе се види дека ѝ недостигаат клучните елементи од кои би се состоела нејзината државност. Дури и да се претпостави враќање на стариот степен на самоуправа (што сега Шпанија го стави под директна централна управа), сепак – независноста, како конституент на државноста, останува отворено прашање бидејќи легалноста на нејзиното иницијално прогласување е правно дискутабилна. Во моментов, постојните претпоставки не се доволни ниту за навестување независност. Оттаму, традиционалните принципи на меѓународното право цврсто ја гарантираат продолжената државност на постојната држава – Шпанија, и нејзината територијална целовитост, а правно гледано, пак, таа воопшто и не е ни доведена во прашање, дури и да се намали нејзиниот фактички авторитет врз единицата.

Библиографија

1. Borgen, J.C. (2007). *Imaginig Sovereignty, Managing Secession: The Legal Geography of Euroasia's "Frozen Conflicts"*: Oregon Review of International Law.
2. Butler, E.W. (2003). *Teritorial Integrity and Secession: The dialectics of international order* at Dahliz, J. (ed), *Secession and International Law, Conflict Avoidance and - Regional Appraisals*: Asser press
3. Crawford, J. (2006). *The Creation of States in International Law*: Oxford university press.
4. Денис, А. (2014). Меѓународно јавно право: Арс Ламина.
5. Domingo, R. (2009). *The crisis of International Law*: 42 Vand. J. Transnat'l L. 1543.
6. Hannum, H. (1990). *Autonomy, Sovereignty, and Self-determination, the Accommodation of Conflict Rights*: University of Pennsylvania Press.
7. Higgins, R. (1963). *The Development of international law through the Political Organs of the UN*: Oxford University Press, London.
8. Hinsley, H. F. (1966). *Sovereignty*: New York: Basic Books, 1966.
9. Kelsen, H. (1967). *The Pure Theory of Law*: California University Press.
10. Pavkovic, A. & Radan, P. (2007). *Creating New States, Theory and Practice of Secession*: Ashgate Publishing limited, UK.
11. Reisman, M.W. (2000). *Sovereignty and human rights in contemporary international law at Democratic Governance and International Law*, at Fox, G.H. & Roth, B.R. (eds.): Cambridge University Press.
12. Rousseau, J. (1948). *L' independence de l'etat dans Orde International*: 73 HR 17.
13. Show, M.N. (2003). *Secession: notes on some relevant issues*, at Dahliz, J. (ed.), *Secession and International Law, Conflict Avoidance and - Regional Appraisals*: Asser press.
14. Show, M.N. (2008). *International Law*: Cambridge University Press.
15. Worster, W.T. (2008). *Law, Politics and the Conception of State in State Recognition*: 27 Boston University Int'l L.J.115.

Документи

1. Повелба на ОН, 1945
2. Montevideo Convention on Rights and Duties of States, Dec.26, 1933
3. Устав на Шпанија, 1978

Релевантни веб локации

<http://www.icj-cij.org/en/basic-documents>

<https://web.gencat.cat/en/generalitat/estatut/estatut2006/>